

Modül (öneri) No	294
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Duygular
Modül (Alt konu)	Hüzün Duygusu ve İnsan Yaşantısındaki Yansımaları
Amaçlar	- Sahipsizlik ve yalnızlıktan kaynaklanan "karanlıklı hüznün" (nefsânî) ile dostların varlığını bilip ayrılığından doğan "ümitvâr hüznün" (Kur'ânî) arasındaki farkı ayırt eder. - Medeniyetin sunduğu edebiyatın verdiği hüznün ile Kur'an-ı Hakîm'in verdiği nuranî hüznün arasındaki farkı analiz eder. - Hayattaki ihtiyarlık, ayrılık ve zeval (yok oluş) gibi durumların iman nuruyla nasıl teselliye ve sürura dönüştüğünü kavrar. - Kendini hüznümlü hissettiği anlarda, bakış açısını Kur'ânî bir perspektife çevirerek duygu dünyasını yönetmeyi öğrenir.
Süre	40 dk
Seviye	Seviye 3
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	Kişileştirme: Soyut veya somut kavramların sanki kendilerini anlatıyormuş gibi birinci ağızdan ifade edilmesidir. Tereyağı-Ekmek: Bir soru üzerine önce bireysel fikir üretilmesi, sonra bu fikirlerin grupta tartışılıp sınıfa sunulmasıdır.
Materyal ve Teknoloji	
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	Giriş: Güdüleme ve Kişileştirme Kişileştirme Etkinliği: Öğrencilerden kendilerini metindeki "rüzgarla sallanan hüznümlü kavak ağacı" yerine koymaları istenir. - Öğrenciler; "Bir kavak ağacı olsaydım ve kışın geleceğini, yapraklarımın döküleceğini düşünseydim ne hissederdim?" sorusuna yönelik özgün birer cümle yazar ve paylaşırlar. Gelişme: Uygulama Tereyağı-Ekmek: Katılımcılara; "Medeniyetin yol açtığı 'sahipsizlik' hüznünden, Kur'an'ın 'Rahmân ve Rahîm' isimlerine sığınarak nasıl korunabiliriz?" sorusu sorulur.

	• Bireysel Aşama: Her öğrenci 2 dakika boyunca kendi çözümünü (iman ile intisap, rahmete dayanma vb.) kâğıda yazar. • Grup Aşaması: Yanındaki arkadaşıyla fikirlerini birleştirir ve grupta tartışarak ortak bir sentez oluştururlar. • Sunum: Gruplar, nefsânî hüznü Kur’ânî teselliye çeviren en güçlü "nurani reçeteyi" sınıfa sunar. Sonuç: Özetleme • Hüzün bir "yok oluş" değil, "başka bir güzel yerde görüşmek üzere ayrılmaktan gelen lezzetli bir tazelenme" olduğu vurgulanarak dersin ana fikri toparlanır.
Ölçme ve Değerlendirme	Öz Değerlendirme ve Analiz: • Öğrencilere şu soru yöneltilir: "Bugün öğrendiğim bakış açısı, gelecekte yaşayabileceğim bir kayıp veya ayrılık anında duygu dünyamı yönetmemi nasıl kolaylaştırır?" • Öğrencilerin verdikleri cevaplar; nefsânî hüznün (ümitsizlik) ile Kur’ânî hüznün (ümitvâr ayrılık) ayrımını ne derece doğru yaptıkları üzerinden değerlendirilir.
İlişkili metinler	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ Hem nasıl medeniyet-i hâzıra hikmet-i Kur’ân’ın ilmî ve amelî i’câzına karşı mağlup oluyor; öyle de, medeniyetin edebiyat ve belâgati de Kur’ân’ın edep ve belâgatine karşı nisbeti, öksüz bir yetimin muzlim bir hüznün ile ümitsiz ağlayışı; hem süflî bir vaziyette sarhoş bir ayyaşın velvele-i gınâsının (şarkı demektir) nisbeti ile ulvî bir âşığın muvakkat bir iftiraktan müştakane, ümitkârâne bir hüznün ile gınâsı (şarkısı); hem zafer veya harbe ve ulvî fedakârlıklara sevk etmek için teşvikkârâne kasaid-i vataniyeye nisbeti gibidir. Çünkü edep ve belâgat, tesir-i üslûp itibarıyla ya hüznün verir, ya neşe verir. Hüzün ise, iki kısımdır: Ya fakdû’l-ahbaptan gelir, yani ahbapsızlıktan, sahipsizlikten gelen karanlıklı bir hüznündür ki, dalâletâlûd, tabiatperest, gafletpişe olan medeniyetin edebiyatının verdiği hüznüdür. İkinci hüznün, firaku’l-ahbaptan gelir. Yani ahbap var; firakında müştakane bir hüznün verir. İşte şu hüznün, hidayeteda, nurefşan Kur’ân’ın verdiği hüznüdür.

¹ Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.

(Sözler, s. 462, Yeni Asya Neşriyat, Nisan-2023)

İKİNCİ HÂŞİYE

Denizli hapsinden tahliyemizden sonra meşhur Şehir Otelinin yüksek katında oturmıştım. Karşımda güzel bahçelerde kesretli kavak ağaçları birer halka-i zikir tarzında gayet latif, tatlı bir surette hem kendileri, hem dalları, hem yaprakları, havanın dokunmasıyla, cezbekârâne ve câzibedarâne hareketle raksları, kardeşlerimin müfakatlarından ve yalnız kaldığımdan, hüznü ve gamlı kalbime ilişti. Birden güz ve kış mevsimi hatıra geldi ve bana bir gaflet bastı. Ben, o kemâl-i neş'e ile cilvelenen o nazenin kavaklara ve zihayatlara o kadar acıdım ki, gözlerim yaş ile doldu. Kâinatın süslü perdesi altındaki ademleri, firakları ihtar ve ihsasıyla, kâinat dolusu firakların, zevallerin hüznü başıma toplandı. Birden hakikat-i Muhammediyenin (asm) getirdiği nur, imdada yetişti. O hadsiz hüznü ve gamları sürurlara çevirdi. Hatta o nurun herkes ve her ehl-i iman gibi, benim hakkımda milyon feyzinden yalnız o vakitte o vaziyete temas eden imdat ve tesellisi için zat-ı Muhammediyeye (asm) karşı ebediyen minnettar oldum.

(Sözler, s. 521, Yeni Asya Neşriyat, Nisan-2023)

İKİNCİ RİCA

İhtiyarlığa girdiğim zaman, bir gün güz mevsiminde, ikinci vaktinde, yüksek bir dağda dünyaya baktım. Birden, gayet rikkatli ve hazin ve bir cihette karanlıklı bir hâlet bana geldi. Gördüm ki ben ihtiyarlandım, gündüz de ihtiyarlanmış, sene de ihtiyarlanmış, dünya da ihtiyarlanmış. Bu ihtiyarlıklar içinde dünyadan firak ve sevdiklerimden iftirak zamanı yakınlığından, ihtiyarlık beni ziyade sarstı. Birden, rahmet-i İlâhiye öyle bir surette inkişaf etti ki, o rikkatli hüznü ve firakı, kuvvetli bir rica ve parlak bir teselli nuruna çevirdi. Evet, ey benim gibi ihtiyarlar!

Kur'ân-ı Hakîm'de yüz yerde “er-Rahmanü'r-Rahîm” sıfatlarıyla kendini bizlere takdim eden ve daima zeminin yüzünde merhamet isteyen zihayatların imdadına rahmetini gönderen ve gaybdan her sene baharı hadsiz nimet ve hediyeleriyle doldurup rızka muhtaç bizlere yetiştiren ve zaaf ve acz derecesi nisbetinde rahmetinin cilvesini ziyade gösteren bir Hâlık-ı Rahîm'imizin rahmeti, bu ihtiyarlığımızda en büyük bir rica ve en kuvvetli bir ziyadır. Bu rahmeti bulmak, iman ile o Rahman'a intisab etmek ve feraizi kılmakla Ona itaat etmektir.

(Lem'alar, s. 348-349, Yeni Asya Neşriyat, Eylül-2022)

ON ÜÇÜNCÜ RİCA ² HÂŞİYE

Bu Ricada, sergüzeşt-i hayatımın mühim bir levhasından bahsedeceğimden, her halde bir derece uzun olacak; usanmamanızı ve gücenmemenizi arzu ediyorum. Harb-i Umumî'de Rus'un esaretinden kurtulduktan sonra İstanbul'da iki üç sene Dârü'l-Hikmet'te hizmet-i diniye beni orada durdurdu. Sonra Kur'an-ı Hakîm'in irşadıyla ve Gavs-ı A'zam'ın himmetiyle ve ihtiyarlığın intibahıyla İstanbul'daki hayat-ı medeniyeden usanç ve şaşaalı hayat-ı içtimaiyeden bir nefret geldi. Dâüssıla tabir edilen iştiyak-ı vatan hissi beni vatanıma sevk etti. Madem öleceğim, vatanımda öleyim diye Van'a gittim.

Her şeyden evvel Van'da Horhor denilen medresemin ziyaretine gittim. Baktım ki sair Van haneleri gibi onu da Rus istilâsında Ermeniler yakmışlardı. Van'ın meşhur kalesi ki dağ gibi yekpare taştan ibarettir; benim medresem onun tam altında ve ona tam bitişiktir. Benim terk ettiğim yedi sekiz sene evvel o medresemdeki hakikaten dost, kardeş, enis talebelerimin hayalleri gözümün önüne geldi. O fedakâr arkadaşlarımın bir kısmı hakikî şehid, diğer bir kısmı da o musibet yüzünden manevî şehid olarak vefat etmişlerdi.

Ben ağlamaktan kendimi tutamadım. Ve kalenin tâ medresenin üstündeki, iki minare yüksekliğinde, medreseye nâzır tepesine çıktım, oturdum. Yedi sekiz sene evvelki zamana hayalen gittim. Benim hayalim kuvvetli olduğu için beni o zamanda hayli gezdirdi. Etrafta kimse yoktu ki, beni o hayalden çevirsin ve o zamandan çeksin. Çünkü yalnızdım. Yedi sekiz sene zarfında, gözümü açtıkça bir asır zaman geçmiş kadar bir tahavvülât görüyordum. Baktım ki benim medresemin etrafındaki şehir içi, kale dibi mevkii, bütün baştan aşağıya kadar yandırılmış, tahrip edilmiş. Evvelki gördüğümünden şimdiki gördüğüme, güya iki yüz sene sonra dünyaya gelip öyle hazin nazarla baktım. O hanelerdeki adamların çoğuyla dost ve ahbab idim. Kısım-ı a'zamı, Allah rahmet etsin, muhaceret ile vefat etmişler, gurbette perişan olmuşlardı. Hem Ermeni mahallesinden başka, Van'ın bütün Müslümanlarının haneleri tahrip edilmiş gördüm. Benim kalbim en derinden sızladı. O kadar rikkatime dokundu ki binler gözüm olsaydı, beraber ağlayacaktı. Ben gurbetten vatanıma döndüm, gurbetten kurtuldum zannediyordum. Vâesefâ, gurbetin en dehşetlisini vatanımda gördüm. On İkinci Ricada bahsi geçen Abdurrahman gibi ruhumla pek alâkadar yüzer talebelerimi, dostlarımı kabirde ve o ahbapların yerlerini harabezar gördüm.

Eskiden beri hatırımda olan bir zatın bir fıkrası vardı; tam manasını göremiyordum. O hazin levha karşısında tam manasını gördüm. Fıkra budur:

لَوْلَا مُفَارَقَةُ الْأَحْبَابِ مَا وَجَدْتُ لَهَا الْمُنَايَا إِلَى أَرْوَاحِنَا سُبُلًا

² HÂŞİYE: Latif bir tevafuktur ki, bu On Üçüncü Ricanın bahsettiği medrese hâdisesi on üç sene evvel oldu.

Yani, “Eğer dostlardan müfakat olmasaydı, ölüm ruhlarımıza yol bulamazdı ki gelsin, alsın.”
Demek en ziyade insanı öldüren, ahabtan müfakatıdır. Evet, hiçbir şey beni o vaziyet kadar yandırmamış, ağlatmamış. Eğer Kur’ân’dan, imandan medet gelmeseydi, o gam, o keder, o hüznün, ruhumu uçuracak gibi tesirat yapacaktı. Eskiden beri şairler şiirlerinde, ahablarıyla görüştükleri menzillerin mürur-u zamanla harabegâhlarına ağlamışlar. Bunun en fıkhatlı levhasını da ben gözümle gördüm. İki yüz sene sonra gayet sevdiği dostların mahall-i ikametine uğrayan bir adamın hüznüyle, hem ruhum, hem kalbim, gözümle yardım edip ağladılar. O vakit, gözümün önünde harabezara dönmüş yerlerin, gayet mamur ve şenlikli ve neşeli ve sürurlu bir surette bulunduğu zaman, yirmi seneye yakın, en tatlı bir hayatta, tedris ile, kıymettar talebelerimle geçirdiğim hayatımın o şirin safahatı, birer birer, sinema levhaları gibi canlanıp görünerek, sonra vefat edip gider tarzında hayali gözümün önünde epey zaman devam etti.

O vakit ehl-i dünyanın haline çok taaccüp ettim: Nasıl kendilerini aldatıyorlar? Çünkü o vaziyet dünyanın tam fânî olduğunu ve insanlar da içinde misafir bulunduğunu bilbedahe gösterdi. Ehl-i hakikatin mütemadiyen “Dünya gaddardır, mekkârdır, fenadır; aldanmayınız” demeleri ne kadar doğru olduğunu gözümle gördüm. Hem insan nasıl cismiyle, hanesiyle alâkardır; öyle de kasabasıyla, memleketiyle, belki dünyasıyla alâkadar olduğunu kendim de gördüm. Çünkü ben vücudum itibarıyla ihtiyarlık rikkatinden iki gözümle ağlarken, medresemin yalnız ihtiyarlığı değil, belki vefatından dolayı on gözle ağlamak istiyordum. Ve o şirin vatanımın yarı ölmesiyle, yüz gözle ağlamaya ihtiyacım vardı.

Rivayet-i hadiste vardır ki, her sabah bir melâike çağırıyor:

لِدُّوا لِّلْمَوْتِ وَابْنُوا لِّلْخَرَابِ

yani "Ölmek için tevellüd edip dünyaya gelirsiniz; harap olmak için binalar yapıyorsunuz" diyor. İşte bu hakikati kulağımla değil, gözümle işitiyordum!
Evet, o vaziyetim o vakit beni nasıl ağlattırmış; on senedir hayalim o vaziyete uğradıkça yine ağlıyor. Evet, binler sene yaşamış o ihtiyar kalenin başındaki menzillerin harap olması ve onun altındaki şehrin sekiz sene zarfında sekiz yüz sene kadar ihtiyarlanması ve kale altındaki gayet hayattar ve mecma-ı ahab olan medresemin vefatı, umum Osmanlı Devletinde bütün medreselerin vefatını gösteren cenazesinin manevî azametini işareten, koca Van Kalesinin yekpare taşı ona bir mezar taşı olmuş. Âdeta o medresedeki, sekiz sene evvel benimle beraber bulunan merhum talebelerim, kabirlerinde benimle beraber ağlıyorlar. Belki o kasabanın harabe duvarları, dağılmış taşları benimle beraber ağlıyorlar. Ve onları ağlıyor gibi gördüm.
Ben o vakit anladım ki, vatanımdaki bu gurbete

dayanamayacağım. Ya ben de kabre, onların yanına gitmeliyim veyahut dağda bir mağaraya çekilip ecelimi orada beklemeliyim diye düşündüm. Dedim: “Madem dünyada böyle tahammül edilmez, sabırşiken, mukavemetsûz, yandırıcı firkatler var; elbette mevt, hayata racihtir. Hayatın bu ağır vaziyeti çekilir dertlerden değildir.”

O vakit cihât-ı sitte denilen altı cihete nazar gezdirdim, karanlıklı gördüm. O şiddet-i teessürden gelen gaflet, bana dünyayı korkunç, boş, hâlî, başıma yıkılacak bir tarzda gösterdi. Ruhum ise düşman vaziyetini alan hadsiz belâlara karşı bir nokta-i istinad ararken; ve ruhta ebede kadar uzanan hadsiz arzuları tatmin edecek bir nokta-i istimdad taharrî ederken; ve o hadsiz firak ve iftiraktan ve tahrip ve vefattan gelen hüznün ve gama karşı teselli beklerken, birden, Kur’ân-ı Mu’cizü'l-Beyan’ın

سَبِّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَ
الْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ³

ayetinin hakikati tecellî etti. O rikkatli, firkatli, dehşetli, hüznü hayalden beni kurtardı, gözümü açtırdı. Baktım ki meyvedar ağaçların başlarındaki meyveleri tebessüm eder bir tarzda bana bakıyorlar, “Bize de dikkat et; yalnız harabezara bakıp durma” diyorlardı. Bu ayet-i kerîmenin hakikati böyle ihtar ediyordu ki: “Van sahrasının sahifesinde misafir olan insanların eliyle yazılan ve şehir suretini alan sun’î bir mektubun, Rus istilâsı denilen dehşetli bir sel belâsına düşüp silinmesi neden seni bu kadar müteessir ediyor? Asıl Mâlik-i Hakikî ve her şeyin Sahibi ve Rabbi olan Nakkaş-ı Ezelî’ye bak ki, bu Van sahifesinde, mektubatı kemal-i şaşaa ile, eski zamanda gördüğün vaziyeti yine devam edip yazılıyorlar. O yerler boş, harap, hâlî kalmış diye ağlamaların, Mâlik-i Hakikîsinden gaflet ve insanları misafir tasavvur etmemekten ve mâlik tevehhüm etmek yanlışından ileri geliyor.” Fakat o yanlışlıktan ve o yakıcı vaziyetten bir hakikat kapısı açıldı. Ve o hakikati tam kabul etmeye nefis hazırlandı. Evet, nasıl ki bir demir ateşe sokulur, tâ yumuşasın, güzel ve menfaattar bir şekil verilsin; öyle de o hüznengiz hâlet ve o dehşetli vaziyet ateş oldu, nefsimi yumuşattı. Kur’ân-ı Mu’cizü'l-Beyan, mezkûr ayetin hakikatiyle, hakaik-ı imaniyenin feyzini tam ona gösterdi, kabul ettirdi. Evet, lillâhilhamd, şu ayetin hakikati, iman feyziyle, Yirminci Mektub gibi risalelerde kat’î ispat ettiğimiz gibi, herkesin kuvvet-i imaniyesi nisbetinde inkişaf eden öyle bir nokta-i istinad ruha ve kalbe verdi ki, o vaziyetin dehşetinden yüz derece ziyade korkunç, zararlı musibetlere karşı gelebilir bir kuvveti, iman-ı billâhtan verdi. Ve şöyle ihtar etti ki: “Senin

³ Göklerde ve yerde ne varsa Allah’ı tesbih eder Onun kudreti her şeye galiptir ve hikmeti her şeyi kuşatır • Göklerin ve yerin mülkü Onundur Dirilten de Odur, öldüren de O her şeye hakkıyla kadirdir (Hadid Suresi: 1-2.)

Hâlık'ın olan şu memleketin Mâlik-i Hakikî'sinin emrine her şey musahhardır. Her şeyin dizgini Onun elindedir. Ona intisabın yeter.”

O Hâlık'ıma dayanıp tanıdıktan sonra, düşman suretini alan bütün şeyler düşmanlıklarını terk ettiler, ağlattıran hazin haller beni neşelendirmeye başladılar.

Hem çok risalelerde kat'î bürhanlarla da ispat ettiğimiz gibi, o hadsiz arzulara karşı iman-ı bi'l-ahiretten gelen nur ile öyle bir nokta-i istimdad verdi ki, değil küçücük ve muvakkat, kısa dünyevî ahbaplara karşı arzu ve rabıtarıma, belki ebedü'l-âbâdda, âlem-i bekada, saadet-i ebediyede hadsiz uzun arzularıma kâfi gelebilir bir nokta-i istimdad verdi. Çünkü bir cılve-i rahmetiyle, muvakkat bir misafirhanesi olan bu dünyanın bir menzili olan şu zeminin yüzünde, o misafirlerini bir iki saat sevindirmek için bahar sofrasında had ve hesaba gelmez, sanatlı, şirin nimetlerini her baharda ihsan edip bir kahvaltı hükmünde o misafirlere yedirdikten sonra, mesken-i ebedîlerinde sekiz daimî Cenneti hadsiz bir zamanda hadsiz enva-ı nimetiyle doldurup ibadına ihzar eden bir Rahmanü'r-Rahîm'in rahmetine iman ile istinad edip intisabını bilen, elbette öyle bir nokta-i istimdad bulur ki, en edna derecesi, hadsiz ebedî emellere medet verip idame eder.

Hem o ayetin hakikatiyle, imanın ziyasından gelen nur öyle parlak bir surette tecellî etti ki, o zulümatlı olan cihât-ı sitteyi gündüz gibi aydınlattırdı. Çünkü bu medresem ve bu şehirde talebe ve dostlarımin arkalarında kalıp ağlamak vaziyetini şöyle aydınlattırdı ki, “Ahbabın gittikleri âlem karanlıklı değil. Yalnız yerlerini değiştirdiler; yine görüşeceksiniz” diye ihtar etti. Ağlamayı tamamen kestirdi. Ve dünyada onların yerine geçecek ve benzeyecek olanları bulacağımı ifhâm etti. Evet, lillâhilhamd, hem vefat eden Van medresesini Isparta medresesiyle ihya edip, oradaki ahbapları dahi, daha çok, daha kıymettar talebeler ve ahbaplarla manen ihya etti. Hem bildirdi ki, dünya boş, hâlî olmadığını ve harap olmuş bir memleket suretini yanlış tasavvur ettiğimi, belki Mâlik-i Hakikî, hikmetinin iktizasıyla, sun'î insanların levhasını değiştiriyor, mektubunu tazelandiriyor. Bir ağacın bir kısım meyvelerini kopardıkça yerine yine başka meyvelerin geldiği gibi, nev-i beşerde bu zeval ve firak dahi bir teceddüddür, tazelenmektir. İman noktasında, ahbapsızlıktan gelen elimâne bir hüznün değil, belki başka, güzel bir yerde görüşmek üzere ayrılmaktan gelen lezizâne bir hüznün veren bir tazelenmektir.

(Lem'alar, s. 377-381, Yeni Asya Neşriyat, Eylül-2022)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴
وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁵

⁴ Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

⁵ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)

